

Vanlig tallört. Kapslarna på årets stängel har inte öppnat sig men på fjolårets stängel till vänster finns inga frön kvar. Hyttön vid Dalälven, 16 oktober 2025.

FOTO: PETER STÅHL

Årets växt 2025 var tallört – numer två skilda arter, kalktallört *Monotropa hypophegea* och vanlig tallört *M. hypopitys*. De fick mycket uppmärksamhet genom ett radioreportage i Naturmorgon i P1 samt upprop i Vilda Växter och i de flesta lokalföreningars tidskrifter.

Tallörterna

– resultatet av Årets växt 2025

TEXT: PETER STÅHL

Rapporteringen av tallörten blev långt över förväntan. Totalt 1786 rapporter registrerades i Artportalen. En bidragande orsak var säkert att arterna kan studeras året runt. Det kom in rapporter från 1 januari till nyårsafton.

Nästan 500 personer har stått för rapporteringen, och antalet observatörer är ännu fler. Mirjam Idestrom och Jan-Erik Axelson har lämnat över hundra rapporter från Östergötland. Philip Weiss har varit södra Dalarnas flitigaste rapportör och Tom Sävström har rapporterat mest i Västmanland.

Flera har rapporterat tallört i samband med skogsinventeringar. Mirjam berättar att hon och hennes man är med i en skogsgrupp.

– Intresset för tallört fick en extra skjuts när Sebastian Sundberg skrev om den i *Svensk Botanisk Tidskrift* 2024. Han hade funnit att tallörten är nästan lika känslig som knäroten om skogen glesas ut. Efter att ha läst den artikeln kändes det extra viktigt att rapportera så många fynd av tallört som möjligt i Artportalen, säger hon.

Jonas Pettersson hade aldrig sett tallört när han sprang på en förekomst av både röda och gula plantor av vanlig tallört i Vingåker i Södermanland. De intensivt röda plantorna är en mycket sällsynt varietet (f. *rubella*) som även lär förekomma hos kalktallört.

Många har bifogat bilder vid rapporteringen, vilket gjort att fynd av kalktallört kunnat verifieras och en del frågetecken om art har rätats ut.

Röd tallört från Vingåker hittad och rapporterad av Jonas Pettersson.

Antalet plantor

Det finns sällan större mängder av tallörten på en fyndplats. En typisk lokal innehåller tio blomstänglar, och det är också det exakta genomsnittet i de fall antalet plantor angetts (totalt har 10 976 exemplar räknats). Fler plantor har räknats på lokaler med kalktallört, men kanske beror det på att det är en ovanligare art som man räknar noggrannare. Några lokaler för kalktallört är anmärkningsvärt rika med hundratals blomstänglar. Den största dokumenterade förekomsten blev Näs på Gotland där Bengt Carlsson och Brita Svensson räknade 243 plantor. Vid Gåsengruvorna i Värmland fanns 200–300 plantor och vid kalkverket i Rättvik cirka 200 plantor. Av vanlig tallört noterades som mest 175 plantor på en lokal vid Norrsundet i Gästrikland.

Ett fåtal förekomster av vanlig tallört har inte återfunnits på de platser där de setts tidigare. I några fall beror det på att skogen avverkats, men i andra fall kanske på att de inte blommar varje år.

Miljöer

Kalktallörten är som väntat starkt knuten till kalkrikt underlag. Många lokaler som inte ligger i kända kalktrakter som Öland, Gotland, och Norduppland, finns ofta vid gamla kalkbrott. På Öland uppträder arten ofta i hässlen eller ädellövskog. På Gotland, där arten också är vanlig, är magrare kalktallskogar vanliga växtplatser. Intrycket från rapporteringen är ändå att kalktallörten kan växa lite hur som helst så länge det finns kalkrik fastmark, med åtminstone uppväxande ungskog.

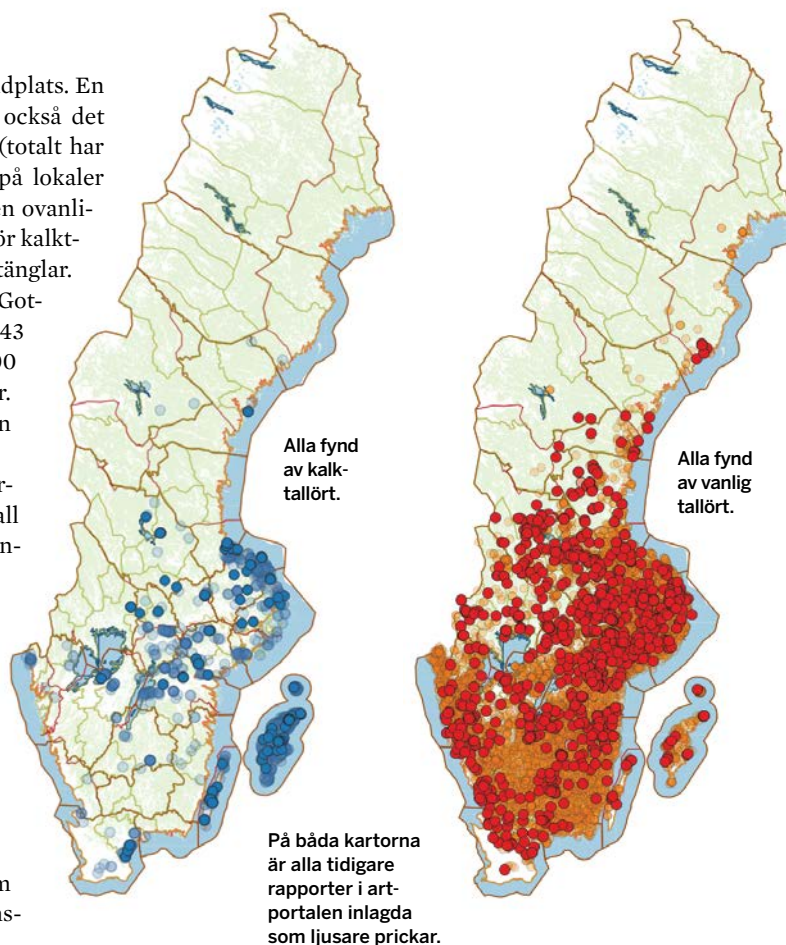

FOTO: BJÖRN BRÄVANDER

Tre exemplar av kalktallört som har hår på stift och ståndare hittad i Valö i Uppland av Björn Brävander.

FOTO: PETER STÅHL

Kalktallört. På bilden har kapslarna öppnats lite för hand och mängder av små avlånga fröna rasar ut. Gårdskär, 12 oktober 2025.

Den vanliga tallörten är inte heller så nogräknad när det gäller hur skogen ska vara utformad. Ofta anges äldre barrskog, hållmarksskog, åstallskog eller blandskog i rapporterna. Något krav på tall finns inte. Den vanliga tallörten trivs bra även i ren granskog och många tallörtsskogar är lövrika med inslag av björk eller asp. I något fall anges även bokskog. Skog (eller åtminstone vedväxter) måste det dock finnas för att tallörterna ska trivas, men annars är nog förekomsten av rätt mykorrhizasvampar viktigast. Såvitt vi vet är det endast musseroner som vanlig tallört parasiterar på.

Skillnaderna mellan vanlig tallört och kalktallört

I samband med uppropet 2025 (i *Vilda Växter* nr 1/25 samt 3/24) beskrevs skillnaderna mellan vanlig tallört och kalktallört. Årets inventering visar att karaktärerna är tillförlitliga. Men också att det finns en viss variation vad gäller hårighet och kapslarnas form. I typfallet är kalktallörten helt kal med nästan klotrunda kapslar och kort stift med tydligt märke. Den vanliga tallörten är hårig i alla blomdelar: kronblad, stift och ståndarsträngar. Kapslarna är avlånga och stiftet långt med tunt märke. Ofta är även kapslarna och blomskaften håriga.

Det finns dock exempel på plantor av kalktallört med håriga stift och ståndarsträngar men kronbladen har alltså varit kala.

En perfekt storm

Tallörternas blommor besöks och pollineras av humlor och bildar på eftersommaren en upprätt stängel med svartnande kapslar. Det dröjer fram till senhösten innan fröna mognat och kapslarna spricker upp. En stor del av fröspridningen sker därför under vintern. Tallörtens frön är små dammfrön som påminner om orkidéernas vindspridda frön. Tallörterna är därför lättspridda även om nästan alla frön vanligen hamnar intill moderplantan. Det krävs kanske en perfekt storm, som Johannes, för att fröna ska få en vidare spridning. Johannes inträffade 27 december då det fortfarande var barmark och tallörternas kapslar hade börjat öppna sig. Ett gyllene tillfälle för en längre resa.

Tallörten behöver skogen

Även om tallörterna undantagsvis kan växa i andra miljöer än skog är de vanligen helt beroende av skogsträden för sin levnad. De får all sin näring via mykorrhizasvampen som är uppkopplad mot skogsträd som tall och gran. I en artikel i *Svensk Botanisk Tidskrift* 2024 (SBT 118:3) beskrev Sebastian Sundberg hur antalet skott av vanlig tallört reducerades med omkring 90 procent efter en avverkning trots att en tät skärm av frötallar sparades (100 träd per hektar). Kanske inte så förvånande när man betänker att avverkningsklippen bokstavligen klipper av deras näringstillförsel.

Skogar med tallört kan dock se mycket olika ut och det verkar inte som om skogens ålder eller struktur är avgörande. Det räcker att det finns skog och mykorrhizasvampar.

Tack

Tack alla som rapporterat fynd i artportalen med bilder och kommentarer. En fantastisk insats som bidragit till mer kunskap om tallörternas levnad och utbredning.